

ILIE E. TOROUȚIU (1888 – 1953)

Radu MOȚOC

Un remarcabil critic și istoric literar, folclorist, traducător și membru corespondent al Academiei Române, Ilie E. Torouțiu, a fost uitat pe nedrept de istoria literaturii și dicționarele enciclopedice¹.

Ilie E. Torouțiu face parte din generația de intelectuali români din Bucovina, și trebuie readus în atenția publicului interesat, datorită activității sale de excepție în domeniul istoriei literaturii.

S-a născut la 17 iunie 1888, în comuna Solca din județul Suceava, din părinți țărani: Toader și Ecaterina Torouț. A fost botezat de preotul E. Bacinschi, parohul de la biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Solca.

La 14 ani părăsește casa părintească și se angajează ca lucrător într-o tipografie din Suceava, unde patronul, observând interesul lui pentru cărți, i-a facilitat obținerea unei burse din partea *Societății meseriașilor* din Suceava.

Începând cu anul 1902, devine elev la Liceul Ortodox Grec din Suceava, unde i-a avut colegi de clasă pe Nicolae Grămadă și Alex. Zavulovici².

A beneficiat și de un profesor care i-a insuflat dragostea de folclor. Este vorba de preotul **Simion Florea Marian** (1847-1907), care era și academician din anul 1881. În anul 1910, la examenul de bacalaureat, obține calificativul „foarte bine”. În același an, se înscrie la *Facultatea de Litere și Filosofie* din cadrul Universității din Cer-

năuți. Este remarcat de rectorul universității, cunoscutul filolog german Mathias Friedwagner, care îi asigură o bursă de studii la Universitatea din Frankfurt³.

În 1913, M. Friedwagner îl reține lector de limba română în cadrul *Catedrei de limbi romanice* de la Universitatea din Frankfurt.

Este mobilizat pentru satisfacerea stagiului militar în luna iulie 1914. După mai multe manevre pe drumurile Galiției, reușește, în toamna lui 1914, să obțină un concediu și se refugiază la București, unde devine profesor la *Liceul Cantemir Vodă*.

Bun cunoscător al limbilor germană și greacă, traduce încă din perioada de liceu piese de teatru, broșuri cu conținut religios și filosofic, publică un dicționar de buzunar român-german și german-român și studii despre nivelul economic atins de elementul românesc din Bucovina⁴.

Ca proprietar de librărie și de tipografie, întemeiază Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, destinat emigranților din provincia lui de origine.

Dar meritul cel mai important pe care l-a avut Ilie Torouțiu este publicarea în treisprezece volume a colecției „Studii și Documente Literare”, care cuprinde peste 8.000 de pagini. Aceste studii conțin în principal corespondența membrilor societății „Junimea” și ai „Semănătorul”-ui.

Primul volum, care a apărut în anul 1931, l-a avut drept colaborator pe Gh. Cardaș și a fost editat la Institutul de Arte Grafice „Bucovina”.

În prefața la primul volum, cei doi autori încearcă să motiveze această inițiativă

³ *Ibidem*, pag. 1

⁴ *Observatorul, Oltea Preluca*, Ilie Torouțiu - un român din Bucovina, pag. 7

¹ *Dicționar Enciclopedic Român*. Vol. IV. București: Editura Politică, 1966; Călinescu, G. *Istoria Literaturii Române de la origini până în prezent*. Ed. a 2-a. București: Editura Minerva, 1985. Aceste două lucrări nu pomenesc niciun cuvânt despre Ilie E. Torouțiu.

² ȚUGUI, Pavel. *Ilie Torouțiu și arhiva sa de istorie literară*, p. 1.

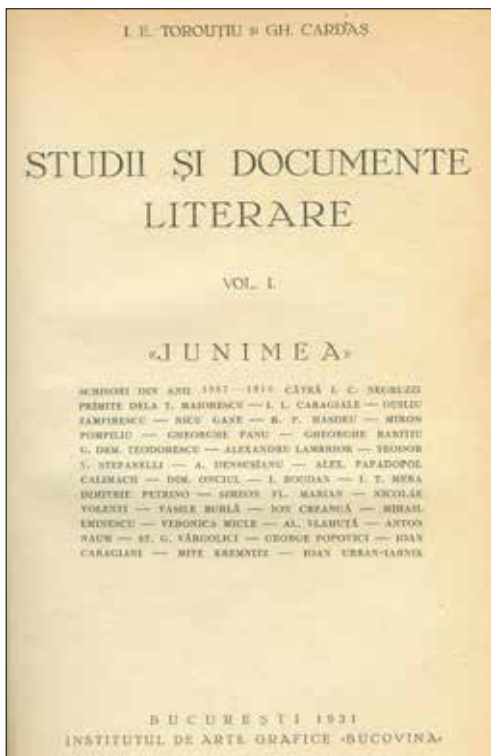

Fig. 1 Primul volum - 1931

de a publica bogata corespondență între scriitori: „Lucrarea de față este un început greu și de mare răspundere. Însemnările în legătură cu viața noastră literară și culturală vor fi prinse în slova tiparului, pentru a fi apărate de nimicire. Războaiele și alte nenorociri de pe capul oamenilor distrug monumente de marmură și granit, dar pasămite gândurile omului așternute pe un singur petic de hârtie... Din focul celui din urmă prăpăd n-a scăpat decât ceea ce fusese multiplicat prin binecuvântata născocire a tiparului”¹.

După ce amintește de soarta corespondenței lui N. Iorga din perioada războiului, a lui George Barițiu și Iacob C. Negruzzi, care a fost distrusă în mare parte, autorii

¹ TOROUȚIU, I.E. Studii și Documente Literare. Vol. I. București: Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1931, p. VII.

acestui studiu aveau să facă următoarele precizări privind intențiile ce urmează a fi publicate: „Colecția *Studii și Documente Literare* va publica corespondență, literatură cultă și populară, traduceri, contribuții și monografii bibliografice, studii de istorie literară și de literatură comparată.

Textele străine vor fi publicate în original și în traducere românească. Fiecare volum este însoțit de un indice al numelor proprii și al motivelor literare, iar după o serie de 10-12 volume vom da un indice general, pentru a înlesni consultarea publicației noastre. În fața noastră avem un imens material inedit, o bogăție mare de probleme literare nestudiate, un teren încă nedestelenit. Cu dragoste nețărnută pentru trecutul nostru literar, pornim la muncă în nădejdea că mai marii noștri ne vor îndruma și da tot concursul necesar. Facem un călduros apel către persoanele care au scrisori vechi, texte, precum și orice document literar, să ne pună la dispoziție originalul spre a fi copiat de noi și publicat în colecție.... Ținem să exprimăm mulțumirile noastre dlui profesor I. Bianu, președintele *Academiei Române*, pentru bunăvoința de a ne fi pus la dispoziție materialul din *Biblioteca Academiei*”².

Este de remarcat că Torouțiu avea o excelentă planificare a volumelor pe care le anticipează a fi publicate. Aceasta dovedește că activitatea de procurare a scrisorilor în anul 1931 era destul de avansată.

Se remarcă și o strategie interesantă a publicării acestor scrisori, care este redată în *Introducerea* acestui volum: „Primul volum cuprinde o parte din scrisorile membrilor societății JUNIMEA și a colaboratorilor revistei CONVORBIRI LITERARE, adresate lui Iacob C. Negruzzi. În volumele II și III se va continua publicarea corespondenței legată de numele lui I.C. Negruzzi,

² *Ibidem*, pag. VIII și IX, datat la București, str. Argentinei 39, din 15 octombrie 1931.

iar în vol. al IV-lea se va da schimbul de scrisori între diferiți membri ai JUNIMEI¹.

Valoarea acestor scrisori este explicată cu multă pasiune de cercetător: „Corespondența păstrează acel timbru al veracității sufletești și acea oglindă a faptelor contemporane, pe care nu le putem întâlni aiurea. Corespondența literară, prin valoarea ei documentară, prin datele și aspectele sufletești ale unui scriitor, prin geneza unei opere literare, deschide drum nou cercetătorilor”².

O remarcă spusă cu deosebită responsabilitate se referă la *Dicționarul Limbei Române*, redactat de A.T. Laurian și J.C. Massimu, din însărcinarea *Academiei Române* și apărut în anul 1871 la București: „...o monstruoasă și aberație științifică”³, pentru că au latinizat excesiv limba română.

La începutul anului 1864, pe 9 februarie, începe activitatea societății literare JUNIMEA, cu fondatorii ei: Titu Maiorescu, P.P. Carp, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi și Theodor Rosetti. Nu după mult timp, pe 1 martie 1867, apare revista CONVORBIRI LITRARE, unde Titu Maiorescu se afirmă ca un moderator și civilizator al limbii și literaturii române.

Sărbătorirea lui **Iacob C. Negruzzi**, la cei 90 de ani, într-o ședință solemnă la *Academia Română*, unde a participat și Regele Carol I, care i-a oferit o înaltă distincție, pun în valoare decizia lui Ilie Torouțiu de a-i dedica primele volume cu scrisorile primite de la colaboratori⁴.

Scrisorile din primul volum au fost predate de I.C. Negruzzi *Academiei Române* în cele două ședințe din 23 mai 1919 și 17 mai 1920, scrisori ce se păstrează în

secția manuscriselor sub titlul *Autografe Române*⁵.

Al **doilea volum** cuprinde și corespondența lui Iacob Negruzzi cu tatăl său, Costache Negruzzi, din anul 1863. Trebuie semnalate și scrisorile publicate în acest volum adresate lui Iacob C. Negruzzi de către Grigore M. Alexandrescu, Costache Negri, Vasile Pogor, Alexandru D. Xenopol, V.A. Urechia, Ioan Slavici, Alexandru Odobescu, C. Esarcu, Constantin I. Istrati, George I. Lahovari etc.

Aflăm cu plăcere din cele 36 de scrisori ale lui A.D. Xenopol către I.C. Negruzzi faptul că la propunerea lui Titu Maiorescu, timp de 4 ani (1868-1871), tânărul Xenopol a fost susținut financiar pentru a studia în Germania din cotizațiile membrilor *Junimii*⁶.

Scrisorile lui Ioan Slavici, care cuprind 140 de pagini din acest volum, sunt „... mai întâi de toate un emoționant roman autobiografic, tragedia vieții, care înălțămăază aceste documente”, avea să precizeze Ioan Torouțiu⁷.

Autorul acestui volum mulțumește doamnei Ella Negruzzi, fiica lui Leon Negruzzi și nepoata lui Iacob Negruzzi, pentru cele 8 pagini care cuprind pe scurt „viața lui Iacob C. Negruzzi”, scrisori pe care Torouțiu le publică în acest volum⁸.

În **volumul III**, Torouțiu face o precizare în prefață: „Corespondența veche se tipărește cu ortografia cea mai nouă. Când îmbraci o haină care a stat mai mult timp în garderobă, cu o mișcare de reflex pornești a o peria”. Această precizare vine ca urmare a unei critici făcute de prof. George Pascu de la Universitatea din Iași și pe care Torouțiu îl asigură că: „Formele dialectale au fost păstrate pretutindeni cu cea mai mare grijă. Scrisorile moldovenilor au

¹ *Ibidem*, pag. XI.

² *Ibidem*, pag. XII.

³ *Ibidem*, pag. XIII.

⁴ *Ibidem*, pag. XII.

⁵ *Ibidem*, pag. XIII.

⁶ *Ibidem*, pag. XVIII.

⁷ *Ibidem*, pag. XXV.

⁸ *Ibidem*, pag. XXXV.

rămas moldovenești, cele muntenești sau transilvănene sunt aidoma, după chip și asemănare”¹. În „Introducerea” la acest volum, autorul mărturisește care au fost arhivele de unde și-a procurat aceste scrisori publicate. Au fost șase arhive de familie: Iacob C. Negruzzi, Ioan Slavici, A.D. Xenopol, Ioan Urban-Jarnik, Artur Gorovei și Muzeul Fălticeniilor, drept pentru care le mulțumește cu multă eleganță: „Familiiile cu renume în istoria țării și literaturii noastre ne-au întâmpinat cu cea mai mare bunăvoință și desăvârșită înțelegere pentru reînvierea și scoaterea la lumină a tot ce a fost gând înalt, sentiment adânc și frumos, suferință și zbucium”². Autorul se referă la corespondența primită de aceste familii de la diferite personalități precum: Iacob C. Negruzzi, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, Nicolae Gane, Alexandru Vlahuță, Mite Kremnitz etc.

Valoarea acestor scrisori rezultă și din scrisoarea lui Ioan Sbiera, care i-a fost profesor lui Eminescu, scrisoare pe care i-a expediat-o lui Titu Maiorescu din Cernăuți, pe data de 3 iulie 1889: „Cât a fost în gimnaziu, Eminescu a fost învățăcelul meu din limba românească și ne înțelegeam foarte bine împreună, era foarte bun și blând băiat, dar n-avea gust la studii serioase și sistematice, lua toate mai pe ușor, căuta să culeagă floricele, dar nu-i plăcea să-și înghimpe degețelele”³.

Autorul s-a confruntat cu o problemă dificilă pentru că dorea să publice și răspunsurile lui Iacob C. Negruzzi la scrisorile primite.

Torouțiu este fermecat de corespondența din perioada anilor 1878-1906, pe care Mite Kremnitz a avut-o cu Nicu Gane în limba franceză, scrisori pe care le consideră: „...cele mai frumoase din întregul volum. Petrecându-și cei mai fericiți ani

din viață în atmosfera caldă a unei distinse societăți românești, Mite Kremnitz, după ce a plecat în Germania, s-a simțit acolo o străină și nostalgia Carpaților și câmpiilor noastre au întovărășit-o până la sfârșitul vieții”⁴.

Volumul IV din aceste **Studii și Documente Literare**, apărut în anul 1933, cuprinde o INTRODUCERE de 95 de pagini, care scoate în evidență descoperirea unor noi documente interesante, care vor prelunge seria volumelor dedicare *Junimiștilor*, în număr de șase în loc de patru, cât era prevăzut inițial.

O încurajare vine și din partea istoricului literar Perpessiciu, care sugerează să fie publicate și documente mai recente pentru a întregi personalitatea scriitorului M. Eminescu. Volumul acesta a consacrat lui Eminescu peste 300 de pagini, care îl determină pe Torouțiu să afirme: „Cu cât mai mult te adâncești în studierea reliquiilor poetului, cu atât mai variate și se pun problemele, cu atât mai bogat țâșnesc izvoarele, care să-i accentueze actualitatea și să ofere probe ale genialității sale universale”⁵.

Problema ortografiei vechi cu acel **u mut** a fost dezbătută și publicată de Torouțiu în acest volum. Procesul-verbal al *Junimii* legat de acest subiect ortografic a fost obiectul unor discuții agitate în ședința societății de la sfârșitul anului 1871, când acest buclucaș de **u mut** a fost „decapitat în noaptea din 31 decembrie 1871. De la această dată, junimiștii se leapadă de satana, iar secretarul *Junimii*, A.D. Xenopol, redactează procesul-verbal din noaptea aceea, până la rostirea verdictului de condamnare la moarte a lui **u mut**, scriind jumătate din procesul-verbal cu **u mut**, iar restul fără **u mut**”⁶.

¹ *Op. cit.*, Vol. 3, pag. IX.

² *Ibidem*, pag. XIV.

³ *Ibidem*, pag. 116.

⁴ *Ibidem*, pag. XXVIII.

⁵ *Op. cit.*, vol. IV, pag. XV.

⁶ *Ibidem*, pag. XVIII.

Serbarea de la Putna din 1871 a fost un subiect mult discutat în corespondența publicată de Torouțiu.

La inițiativa junilor români din universitățile din țară și străinătate, s-a dat o declarație publicată în mai multe reviste, printre care „Federațiunea” din Budapesta și „Curierul de Iasi” din luna mai 1870. Această declarație, care este publicată integral de Torouțiu, a fost semnată de Nic. Teclu, în calitate de președinte, Petru Pitei, casier și M. Eminescu, secretar. Din acest apel se remarcă următorul pasaj: „La mormântul lui Ștefan, fiii națiunii române își vor pleca genunchii și vor săruta fierbinte țărâna străbună... O urnă antică romană de argint cu inscripțiuni istorice va fi unicul dar pe care junimea română academică îl va depune în memoria gloriosului principe pe mormântul lui în ziua Sântei Marii, an 1870”¹. Data fixată pentru această manifestare, de 1870, a fost zădărnicită de războiul franco-german și amânată pentru 25-27 august 1871.

Scrisorile legate de serbarea de la Putna, publicate de Torouțiu, sunt semnate de M. Eminescu și adresate lui T. Maiorescu și Dumitru Brătianu².

Un interesant studiu făcut de Torouțiu pe 26 de pagini, se referă la viața și activitatea lui Xenopol legată de statuia lui Ștefan cel Mare de la Iași. Torouțiu face următoarea dezvăluire legată de conflictul dintre Iacob Negruzzi și Xenopol, care erau amândoi în comitetul pentru confecționarea acestei statui: „Iacob Negruzzi susținea că Ștefan cel Mare a purtat barbă, Xenopol afirma contrarul, că Ștefan cel Mare se rădea”³.

După mulți ani, episcopul Melchisedec a descoperit *Evangeliarul* de la Umor, făcut cadou de Ștefan cel Mare în 1473 acestei mănăstiri. Pe ultima pagină se afla un

portret al voievodului ras, dar cu mustați. Deci în acest caz Xenopol avea dreptate.

După cinci ani de activitate la aceste studii, apare în anul 1934 **volumul al V-lea**. Și acest volum este dedicat *Junimiștilor*, prin cele opt grupări de scrisori publicate. În centrul acestui studiu, avea să mărturisească Torouțiu, „stă mereu conducătorul spiritual, Titu Maiorescu, și neîntrecutul gospodar, Iacob C. Negruzzi. Iar întreaga, uriașa construcție se razimă pe cei mai puternici stâlpi: Eminescu și Creangă”⁴. Studiul introductiv conține 86 de pagini și se remarcă extinderea reproducerii unor scrisori în facsimil. Aflăm din acest volum că T. Maiorescu, ca prin minune, a putut salva 15.000 de foi scrise de Eminescu, pe care le-a predat *Academiei Române*: „...lăsând urmașilor sarcina și răspunderea alegerii aurului de nisip, grâului de impurități”⁵.

Corespondența lui Ion Creangă este destul de redusă ca număr. Sunt publicate șase scrisori adresate lui T. Maiorescu, alte trei din primul volum adresate lui Iacob C. Negruzzi și alte trei din vol. III, adresate lui I. Slavici și N. Gane.

Epistolele lui Theodor Șerbănescu (1839-1901), din perioada 1876-1901, conțin un militar îndrăgostit de poezie, mai mult decât de cariera militară. Scrisorile lui adresate soției și unor rude dovedesc neastâmpărul aceluia „dor de mare, dor de călătorit”. Ele sunt expediate din Cahul, Plevna, Tulcea, Brăila, Galați, Viena, Buzău, București, unde erau interesele de serviciu. Interesante sunt mărturisirile legate de luptele de la Plevna din 18 noiembrie 1877⁶.

Scrisorile lui Delavrancea, care cuprind un sfert din acest volum, sunt documente sufletești, precum spune Torouțiu: „...de vin istorico-literare, pentru că cu ajutorul lor poți pătrunde în adâncurile sufletești

¹ *Ibidem*, pag. 79.

² *Ibidem*, pag. 82 – 84.

³ *Ibidem*, pag. LXXXVII.

⁴ *Op. cit.*, Vol. V, pag. XX.

⁵ *Ibidem*, pag. XXXVI.

⁶ *Ibidem*, pag. LXVI.

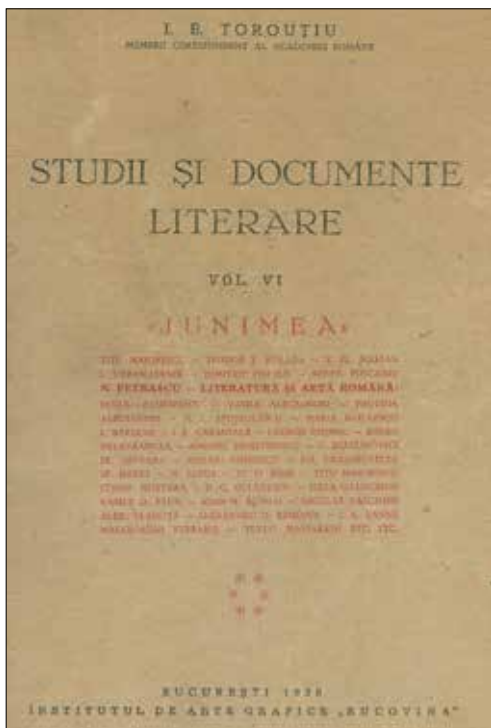

Fig. 2 Volumul VI - 1938

ale creatorului de autentic și nemuritor frumos”¹.

Și Torouțiu încheie acest studiu introductiv al vol. V cu un text ce merită a fi reproduș și citit: „Ceea ce *Biblia* înseamnă pentru cunoașterea lui Dumnezeu și a lumii, caută să însemne *Studiile și Documentele Literare* pentru zeii pământeni ai *Literaturii Românești*, luptători glorioși sau înfrânți în drumul spre izbânda ideii morale și naționale, prin crearea frumosului, pentru desăvârșirea omului”².

Volumul VI, editat în anul 1938, este dedicat tot perioadei *Junimii*, ca urmare a cercetării unor arhive noi primite de la Sextil Pușcariu, Simion Mehedinți, Nicolae Petrașcu și de la filosoful și esteticianul Ion Petrovici.

Introducerea făcută de Torouțiu la acest volum este de 100 de pagini și ne plasează în atmosfera acelor scrisori. Când se referă la T. Maiorescu, este atât de sugestiv și recunoscător încât merită a fi citat: „Grădinar destoinic și îndrăgostit de frumos, Maiorescu a avut tot timpul grija să-și curețe grădina de omizi, să răscolească reavănul pământului de la rădăcina pomilor, dintre care cel mai impunător ca înfățișare, cel mai tânăr ca viață, cel mai bogat și cel mai felurit în roade, pentru săturarea generațiilor din veacuri, Eminescu, a format totdeauna centrul atențiilor”³.

Scrisorile lui T. Maiorescu aduc știri noi, literare și politice. Torouțiu descoperă în aceste scrisori o informație interesantă: „Maiorescu n-a știut multă vreme că a fost bursier al Blajului în timpul studiilor liceale de la *Theresianum* din Viena. Tatăl său nu-i mărturisise toate greutățile bănești ce le-a avut cu educația în străinătate. Titu Maiorescu avea cunoștința de ajutoarele primite de la Știrbei. Până în anul 1910 nu aflase că preoțimea din Blaj îi acordase o bursă din *Fondul Ramonțai*. Cu prilejul sărbătoririi sale, în 1910 (împlinea 70 de ani), Maiorescu află de la pr. Ilie Dăianu că a beneficiat de o bursă din Blaj” și face tot posibilul să afle de la Mitropolia de Alba Iulia și Făgăraș care este suma primită, pentru a o restitui Blajului, în scopul ca și alți tineri meritoși să beneficieze de aceste fonduri⁴.

Schimbul de scrisori dintre Sextil Pușcariu și Dimitrie Onciul, din perioada anilor 1909-1910, scot la iveală lupta crâncenă care s-a dat pentru a smulge guvernului din Viena dreptul românilor de a avea la Universitatea din Cernăuți o catedră de *Istoria Românilor*. Acest demers s-a finalizat cu succes datorită celor doi, care au tratat cu abilitate înființarea acestei catedre,

¹ *Ibidem*, pag. LXXXI.

² *Ibidem*, pag. LXXXVI.

³ *Op. cit.*, Vol. VI, pag. XXI.

⁴ *Ibidem*, pag. XXVII.

unde timp de patru ani a predat și prof. Ion Nistor¹.

Aflăm cu bucurie și faptul mărturisit de Torouțiu, legat de acordarea unui premiu academic: „Titu Maiorescu, în anul 1906, a stăruit în fața forului *Academiei Române* să se acorde premiul Năsturel-Herescu tânărului Octavian Goga, pentru volumul său de poezii, naționale și patriotice”².

Arhiva lui **Nicolae Petrașcu** a fost publicată în trei capitole: corespondența cu Duiliu Zamfirescu, care cuprinde peste 120 de pagini, scrisori adresate lui N. Pătrașcu, și, în final, corespondența primită de la directorii publicațiilor periodice din Italia și Franța. Aflăm din această corespondență că D. Zamfirescu „își exprima foarte rar păreri despre personalități artistice, culturale sau politice din Italia. Scriitorul trăiește mai mult în trecut și-și petrece timpul prin muzee”³.

Mai aflăm din acest volum și corespondența pe care a avut-o N. Petrașcu cu celebra divă româncă Hariclea Darclée, care îi scrie în anul 1935, la vârsta de 75 de ani: „După o suferință de câteva luni la Milano, vă trimit câteva documente despre cariera mea. Mă aflu de patru luni la Sanatoriul din Lombardia... Sufăr foarte mult din cauza unui reumatism nevro-muscular”⁴.

Torouțiu avea să-l roage cu insistență pe N. Petrașcu să scrie o biografie, la care acesta mărturisește: „...să scriu o biografie a mea pentru a o pune la începutul volumului corespondenței, ba chiar cât mai larg cu putință. Îl satisfac și în privința aceasta cu greutatea pe care o simte oricine când e nevoit să vorbească despre dânsul”⁵.

Așa a beneficiat Torouțiu de această biografie scrisă pe 153 de pagini, deosebit

de interesantă. Aflăm cu acest prilej că N. Petrașcu este născut la Tecuci în data de 6 decembrie 1859, de Sf. Neculai, pe care l-a preluat ca nume. Din biografia deosebit de interesantă, merită a fi semnalat momentul când *Ateneul Român*, în anul 1896, a dat un festival de gală în amintirea lui V. Alecsandri. Cu acest prilej s-a dezvelit bustul lui V. Alecsandri, executat de sculptorul I. Georgescu. Un moment emoționant a fost atunci când la dezvelirea bustului lui Alecsandri a participat și Regele Carol I: „... atât de cumpătat și de măsurat în vorbele și mișcările lui, s-a sculat un moment în picioare, aducând parcă prin aceasta o recunoaștere, o închinare a Țării însuși bardului național... Avea o admirație desăvârșită pentru Alecsandri, pe care-l punea deasupra tuturor”⁶.

Cu **volumul VII** începe publicarea scrișorilor din perioada curentului Sămănătorist în literatura și cultura românească. Au fost publicate scrișorile primite de Nicolae Iorga, întemeietorul curentului sămănătorist. Torouțiu avea să mărturisească în prefață la volum: „N. Iorga nu numai că a binevoit să-mi pună la dispoziție scrișorile care i s-au adresat între anii 1890-1934, ci a găsit și timp să revadă ultima corectură a textelor, ajutând în acest mod ca lucrarea să nu apară cu erori, care ar fi alterat înțelesul originalelor”⁷.

Evident, Torouțiu avea să facă referiri la acest curent, sămănătorist, care este perceput de autor astfel: „N. Iorga, în strânsă colaborare cu A.C. Cuza, semnalează prăpastia care desparte păturile de jos de conducătorii politici și cărturari... În corespondența lui N. Iorga apare un bogat material de la studenți, învățători și preoți, din lumea măruntă a satelor, uitată de Dumnezeu”⁸.

¹ *Ibidem*, pag. XLII.

² *Ibidem*, pag. L.

³ *Ibidem*, pag. LXXIII.

⁴ *Ibidem*, pag. 428.

⁵ *Ibidem*, pag. CIII.

⁶ *Ibidem*, pag. CLXXXII.

⁷ *Op. cit.*, Vol. VII, pag. X.

⁸ *Ibidem*, pag. XIII.

Scrisorile din aceste volume vor „reînvia figurile unor dispăruți și prea curând uitați, vor contribui la cunoașterea mai sinceră a unor scriitori din generația de după 1890 și la conturarea personalității lui N. Iorga”¹.

Practica utilizată la toate volumele este ca *introducerea* și adnotările făcute de Torouțiu să servească necunoscătorilor acestei epoci, iar celorlalți el le oferă documentul, cu speranța ca, utilizându-l, să scoată din el adevărul².

Legăturile lui N. Iorga cu străinătatea au făcut să se adune un impresionant număr de scrisori, pe care Torouțiu le va publica în volumele următoare, cu traduceri-le respective.

În admirația sa față de N. Iorga, Torouțiu îl pune în valoare printr-un discurs ținut la o adunare a *Ligii Culturale* din Galați, în anul 1915, discurs din care rezultă unitatea românilor de pretutindeni: „Suntem un trup, ne înfățișăm toți laolaltă, ca un mândru și roditor pom, care se înalță în mijlocul livezii omenirii. Ramuri din acest pom se întind și în țară străină. Am fost generoși, am lăsat ca alții să culeagă roade din pomul nostru”³.

O scrisoare interesantă prezintă relația pe care a avut-o N. Iorga cu Xenopol: „La serbarea *Unirii* din sala Universității ieșene, N. Iorga s-a dus la fostul său profesor A.D. Xenopol și a pus capăt neînțelegerilor. Scrisoarea lui Xenopol din 29 ianuarie 1909 este emoționantă și plină de adânc înțeles pentru ceea ce trebuie să fie viața oamenilor de știință”. Xenopol avea să încheie scrisoarea cu următoarea frază: „Cu frățească strângere de mână, fostul d-tale profesor, care te-a iubit chiar și atunci când eram certați”⁴.

Din corespondența lui N. Iorga cu primul slavist român de talie europeană, Ioan Bogdan, au rămas peste două sute de scrisori, pe care Torouțiu le publică integral.

O interesantă prezentare o face acesta publicând titlurile lucrărilor lui N. Iorga, care privesc pe românii de sub stăpânire străină. Lucrările se referă la Basarabia (27), Bucovina (24) și Transilvania (85)⁵.

Torouțiu prezintă o acțiune a unui filo-român, profesorul ceh Iaroslavaus Kramerius, care are o legătură interesantă cu personalitatea lui N. Iorga: „Mazilit încă în tinerețe din patria sa și trimis în colonia bucovineană din imperiul austriac, acest profesor, cunoscut și ca traducător în nemțește al nuvelor lui Nicolae Gane, a comandat la Praga milioane de mărci poștale cu chipul lui Nicolae Iorga, într-o execuție tehnică minunată, pe care le-a împărțit românilor bucovineni. Pe fiecare scrisoare sau carte poștală, alături de chipul lui Franz Iosef, se așeza cuviincios cel al lui N. Iorga”⁶.

Volumul VIII are un motto semnat de Torouțiu, dedicat „preoților cu crucea-n frunte: Augustin Bunea, Constantin Morariu, Alexei Mateevici, care au slujit în altarul Domnului și al Neamului cu arzătoare iubire pentru poporul lor, fără ură față de alte neamuri, din partea celui care i-a cunoscut pe tustrei și care adună cucernic crâmpie din gândurile lor, ca să nu se uite lucrurile și cursul țării... Pios Omagiu. I.E.T. ”.

Acest volum, apărut în anul 1939, cuprinde scrisorile adresate lui N. Iorga din perioada 1890-1934, de la oameni de știință sau politici, poeți sau prozatori. În **INTRODUCERE**, Torouțiu prezintă un studiu pe 31 de pagini, legat de această colecție de scrisori.

Scrisorile provin „De la românii de pretutindeni, din țările locuite de ei, din pământuri cu popor, grai, tradiție și port

¹ *Ibidem*, pag. XIV.

² *Ibidem*, pag. XV.

³ *Ibidem*, pag. XXXIII.

⁴ *Ibidem*, pag. LVIII.

⁵ *Ibidem*, pag. LXI-LXXII.

⁶ *Ibidem*, pag. LXXV.

românesc, indiferent dacă, în fluxul și re-fluxul istoriei, voința celui mai tare a mutat pietre de hotare de ici până acolo și i-a silit să trăiască despărțiți. Spiritul, în schimb, n-a cunoscut granițe....Popoarele cu sănătate fizică și morală, amețite doar de lovături, rabdă cu stoicism și răspund în liniște: mai toarnă în pahar, mai toarnă venin, vrăjmaș hain, că mai este loc pentru suferință..."¹.

Acestea sunt acordurile care se desprind din scrisorile primite de N. Iorga, pe care Torouțiu le definește ca o țintă pentru dezrobirea fraților și întemeierea statului român.

Intenția lui Iorga de a susține o conferință la Câmpulung, în data de 12 ianuarie 1909, la invitația Soc. „Școala Românească” din Câmpulung - Bucovina, sub dominație austriacă, a determinat pe contele Francisc Bellegarde, deputat în Parlamentul imperial, să interzică vizita lui Iorga. Corespondența între cei doi este deosebit de interesantă și este publicată în acest volum².

Torouțiu este inspirat când publică în INTRODUCERE portretele descrise de Iorga ale unor personalități din Bucovina, precum Constantin Morariu (preot la Pătrăuți), Constantin Alimăneștianu, prof. Vasile Lițu, Ion Grămadă, ardeleanul Augustin Bunea, cu toții decedați atunci când Iorga scria despre ei³.

Corespondența este impresionantă și prin personalitățile cu care corespundea Iorga. Printre aceștia menționăm pe lăncu cavaler de Flondor, Ion I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Ion G. Duca, Vasile Goldiș, Paul Gore, Alexandru Marghiloman, Dumitru C. Moruzzi, Augustin Bunea etc.

A urmat, în anul 1940, publicarea **volumului al IX-lea**, care poate fi considerat un omagiu adus lui **Simion Mehedinți**

(1868-1962), pentru că sunt publicate scrisorile marelui geograf român.

Torouțiu face o introducere pe care o intitulează „La o nouă răspântie”, unde prezintă succesiunea etapelor în care S. Mehedinți ajunge să conducă viața „Convorbirilor Literare”. După o perioadă substanțială de conducere a acestei reviste de către Iacob C. Negruzzi, 1 martie 1867-1 mai 1893, responsabilitatea materială și spirituală a revistei a fost dată în seama unor comitete până în anul 1906, când s-a revenit la vechiul principiu de conducere a unui singur director.

La 1 ianuarie 1907, direcția revistei „Convorbiri Literare ” a fost încredințată lui Simion Mehedinți, care o conduce până la 1 ianuarie 1923. Așa se explică bogata corespondență purtată de S. Mehedinți cu literați, artiști și reprezentanți ai științei din țară și din străinătate, corespondență care a fost publicată de Torouțiu în acest volum IX.

Simion Mehedinți, ca geograf, era fascinat de personalitatea lui Titu Maiorescu pe care Torouțiu o descrie astfel: „Sentimentele față de Maiorescu, admirația lui atinge gradul de zeificare, nu din interes, nu din adulterie, ci din sinceră convingere că apariția lui Titu Maiorescu în evoluția culturii românești înseamnă o binefacere cerească și un semn hotărâtor pentru destinul națiunii românești”⁴.

O explicație convingătoare a lui Torouțiu privind necesitatea publicării acestor scrisori rezultă din următorul text: „Din această literatură epistolară înfățișăm cititorului, care caută adevărul, care întreabă. Se vor întâlni pagini de tristețe și rânduri de bucurie. Le citim pe toate cu aceeași pietate, cum citește preotul din ușa altarului pomenind sfinții ca și pe cei care au greșit, ori cu gândul, cu cuvântul sau cu fapta, iar omului superior S. Mehedinți, care

¹ *Op. cit.*, Vol. VIII, pag. XIII.

² *Ibidem*, pag. XV-XVII și 25.

³ *Ibidem*, pag. XXII-XXX.

⁴ *Op. cit.*, Vol. IX, pag. X.

a păstrat această bogăție de hârtii vechi și a încuviințat a le răspândi prin tipar, noi precum și cei care ne vor urma după sute și sute de ani trebuie să-i fim recunoscători și să-i mulțumim și aici din toată inima. Pentru că aceste hârtii vechi sunt ca și o vi-oară bună, care pe cât devine mai veche, pe atât câștigă în preț, deoarece sunetele tainice sunt mai trainice, mai duioase, mai puternice în vibrații și mai pătrunzătoare în sufletele predispuse la contemplare și adâncire în trecut, ca să ajute luminarea întunericului din calea necunoscută a viitorului¹. Această superbă justificare a necesității de a fi păstrate și publicate scrisorile importante a fost scrisă de Torouțiu la București, în data de 15 ianuarie 1946.

O abordare interesantă făcută de Torouțiu în INTRODUCERE, constă în definirea noțiunii de *istorie* și *istoriografie*, pe care încearcă să o explice cu multe detalii. Și conducerea redacțională a revistei, „**Convorbiri Literare**” este foarte bine conturată prin informații privind persoanele care au fost la conducerea ei:

- Iacob C. Negruzzi din 1 martie 1867 – 1 mai 1893;
- Iacob C. Negruzzi din 1 mai 1893 – 1 ianuarie 1895;
- - 1 ianuarie 1895 – 31 decembrie 1899, Comitetul de conducere se compunea din următorii membri: Teohari Antonescu, Nicolae Basilescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Mihai Dragomirescu, Dimitrie Evolcescu, I.S. Floru, Petre P. Negulescu, I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Fr. Robin;
- - 1 ianuarie 1900 – 31 dec. 1901. La comitetul de mai sus se adaugă: Gr. Antipa, I. Bogdan, D. Bungețeanu, C. Litzica, P. Missir, L. Mrazec, A. Naum, D. Onciu, Șt. Orășanu, Ermil Pangrați, I. Paul, Al. Philippide, M. Săulescu, N. Voinov, N. Volenti;

- 1902 – 1906, director I. Bogdan;
- 1907 – 1923, director Simion Mehedinți;
- 1924 – 20 februarie 1939, director Al. Tzigara-Samurcaș;
- 20 februarie 1939 – 1944, director I.E. Torouțiu.

Prin faptul că Torouțiu a preluat conducerea revistei, era normal să facă o analiză retrospectivă privind strategia redacției: „S-a ținut seama de sfaturile lui T. Maiorescu privind studiile istorice, care au adus un aport considerabil prin I. Bogdan, D. Onciu, N. Iorga, Al. Lapedatu, cât și cele lingvistice prin B. Petriceicu-Hasdeu, Ovid Densusianu și Sextil Pușcariu. Așa a devenit cu timpul un organ oarecum universitar și academic”².

Criteriile practicate de S. Mehedinți privind alegerea colaboratorilor la revistă sunt mărturisite de Torouțiu: „S. Mehedinți îi va cerceta numai dacă au sau nu vocație. Criteriul alegerii între colaboratori va fi însă cel vechi: desăvârșita libertate în marginile talentului și onestității științifice”³.

În introducerea **volumului X**, Ilie Torouțiu este inspirat să publice întâlnirea lui cu N. Iorga privind publicarea scrisorilor legate de perioada „Semănătorului”. Această întâlnire începe cu o mărturisire: „N. Iorga și-a exprimat dorința să stea de vorbă cu îngrijitorul acestei colecții de documente, și pentru acest scop a fixat ora de întâlnire, la dânsul acasă, în odaia sa de lucru”⁴.

După ce este întrebat de N. Iorga dacă mai are multe scrisori ale *Junimiștilor*, evident în dorința sa să fie publicate și scrisorile sale legate de *Sămănătorism*, Torouțiu a explicat cu multă eleganță cum face rost de aceste scrisori: „Pe măsură ce un boier cu blazoane și hrisoave s-a convins de seriozitatea studiilor d-v privitoare la genealogia altuia, s-au hotărât și alții să vă pună

² *Ibidem*, pag. XXV.

³ *Ibidem*, pag. XXVI.

⁴ *Op. cit.*, Vol. X, pag. IX.

¹ *Ibidem*, pag. XI – XII.

la dispoziție arhivele pentru a le studia și pentru a publica din ele ceea ce contribuie la cunoașterea trecutului nostru: Cantacuzinii, Callimachi, Sturdza, Ghica, Știrbei, P.P. Carp etc. Până acum mai am câteva arhive de la N. Petrașcu și Dimitrie Onciul¹.

N. Iorga avea să facă o apreciere elogiasă la adresa studiilor și documentelor publicate de Torouțiu: „Ce ai întreprins d-ta prin colecție este o adevărată ctitorie a istoriei și culturii noastre, iar lor le-ai făcut un mare serviciu: erau morți și i-ai dezgropat, i-ai reînviat...”².

Și în acest **volum X**, Torouțiu face consemnări interesante legate de corespondența primită de N. Iorga, în prefața intitulată laconic „INTRODUCERE”: „Îndemnul lui N. Iorga, în programul *sămănătorist*, ca scriitorii să se orienteze către viața de la sate, unde subiectele noi, de primenire a literaturii, se întâlnesc cu variate aspecte de la cea mai sărăcăcioasă colibă până la gospodăria înstărită, acel îndemn vine din învățăminte istorice, de la Kogălniceanu și Eminescu... Prospețimea substratului literar va evidenția sufletul autentic românesc și va înfățișa prin creațiuni artistice un mai pronunțat caracter de originalitate, în măsură să deștepte interesul istoriei literaturii universale mai mult decât mediul urban... În dragostea pentru pământ a țaranului de pretutindeni, în grija sa pentru animale și uneltele, care îl ajută la răsturnarea brazdei, în hotărârea îndârjită de a-și apăra, cu prețul vieții, fiecare palmă de ogor, scriitorii nu mai trebuie să-și chinuie spiritul inventiv, de vreme ce aici găsim tocmai acele elemente care corespund epicei din maturitatea scrisului și creațiunii literare... Climatul rustic oferă în linii mari teren bogat pentru valorificarea talentelor”³.

Torouțiu avea să caracterizeze astfel scrisorile primite de N. Iorga la finalul

acestei INTRODUCERI: „Dată fiind personalitatea enciclopedică a lui N. Iorga, scrisorile din acest volum, deși vin de la 168 de autori, sunt în marea lor majoritate în contradicție cu atributul colecției. Prea puține sunt documente literare. Cele istorice precumpănesc, apoi vin cele de ordin cultural, politic și unele chiar numai de interes local, trecător... Cu privire la selecționare, s-a căutat să se evite orice discuție în contradictoriu cu N. Iorga”⁴.

Ca să nu intre în conflict cu Iorga, Torouțiu a creat o strategie privind publicarea acestor scrisori: „Ca fiecare autor să fie urmărit în întregimea arhivei epistolare, de la cel dintâi contact cu N. Iorga și până la cea din urmă scrisoare, pentru ca în acest chip să rezulte o imagine cât mai desăvârșită și nu fărâmițată prin risipirea scrisorilor în diferite volume. A fost apoi consensul ca scrisorile de la oameni în viață să nu se tipărească... Numai într-un caz am fost categoric, respingând de la publicare scrisorile care conțineau batjocuri, invective și amenințări la adresa lui N. Iorga”⁵.

Volumul XI este consacrat în exclusivitate scrisorilor primite de **Simion Mehedinți**, care a fost directorul revistei „Convorbiri Literare” în perioada anilor 1907-1923. Torouțiu, impresionat de aceste scrisori din care multe se referă la probleme etimologice și fonetice, simte necesitatea să redacteze pe 17 pagini un studiu privind evoluția dicționarelor românești.

Amintește de intervenția Regelui Carol I, în patru ședințe din Academia Română (1884, 1891, 1894 și 1905), unde susține necesitatea elaborării cât mai urgente a unui dicționar, fiind și îngăduitor în final: „perfectiunea dicționarului are mai puțină însemnătate decât ființa lui”⁶.

Dar Torouțiu trece în revistă cronologic elaborarea acestor dicționare, și scoate

¹ *Ibidem*, pag. X.

² *Ibidem*, pag. XI.

³ *Ibidem*, pag. XIII-XIV.

⁴ *Ibidem*, pag. XXIV.

⁵ *Ibidem*, pag. XXIV.

⁶ *Op. cit.*, Vol. XI, pag. XIII.

în evidență conflictele dintre etimologi și fonetiști:

Dicționarul lui A.T. Laurian și I.C. Mas-sim, pe care îl consideră, pe bună dreptate, că „nu corespunde cerințelor științei, deși au terminat-o cu mult zel.

Dicționarul lui B.P.-Hasdeu, *Etymologi-cum Magnum Romaniae*, care după 13 ani a scos numai trei volume și a ajuns la începutul literei B.

Al. Philippide a adunat material, dar fără să domine imensitatea lexicală, renunțând în final.

Dicționarul Limbei Române al lui Sextil Pușcariu, apare pentru primele șase litere în anul 1913.

Sunt amintite și *Enciclopediile* lui C. Diaconovici, apărute în perioada anilor 1930-1940¹.

O interesantă scrisoare este publica-tă de Torouțiu, scrisă de August Scriban, adresată lui Simion Mehedinți, prin care îi solicită „să se desbارة de ortografia Aca-de-miei Române, pentru că acolo domnește încă curentul latinist”.

August Scriban, autorul unui dicționar care a apărut în anul 1939, sugerează celor de la *Convorbiri Literare* să publice „suma-rele tuturor revistelor științifice din Româ-nia și din străinătate”².

Inedită este scrisoarea arhimandritului Visarion Puiu (1879-1964), expediată din Episcopia din Galați în 1909. În scrisoare avea să mărturisească: „Vă trimit alăturat un articol ce cuprinde câteva impresii de la cea mai mare și însemnată mănăstire din Țară – de la mănăstirea Neamțului”³.

Acest volum conține la sfârșit 35 de pagini cu note explicative, pe care Torou-țiu le considera necesare legate de persoa-nele semnalate în scrisori.

Ultimul **volum XII**, cu scrisori pe care le-a primit N. Iorga, apare în anul 1940,

când istoricul este asasinat. Din acest mo-tiv, Torouțiu are un început de volum pe care îl intitulează „PE URMELE MARELUI DISPĂRUT”.

Torouțiu avea să scrie: „A trăit cea mai eroică viață de scriitor și vorbitor, luptând pe toate fronturile spirituale, în toate sec-toarele științei și culturii românești, pen-tru afirmarea Neamului și Patriei, pentru drepturile de mileniu asupra pământurilor noastre, pentru apărarea limbei, pentru creșterea prestigiului nostru în mijlocul celorlalte popoare și în lume, și care s-a să-vârșit în apoteoză de martir”⁴.

Acest volum cuprinde 142 de scrisori primite de Iorga în perioada 1890-1934. Cea mai veche scrisoare este datată din 1891, când N. Iorga era student la Iași, începând cariera sa publicistică. Însă cea mai nouă scrisoare este datată din 1917 și este primită de la Al. Vlahuță. Scrisoarea este interesantă pentru că este vorba de o donație: „Am bucuria de a-ți putea trimite și eu 200 de lei pentru fondul orfelinatu-lui ce se va înființa în Vălenii de Munte. Era în banii aceștia o modestă plată pentru bunele îngrijiri medicale ce mi-a dat, cât am fost bolnav, distinsul doctor Dimitrie Ionescu. D-sa n-a vrut să-i primească. Din ce în ce mai mult te iubesc și te admir. Al. Vlahuță”⁵.

O trecere în revistă a activității știin-țifice a lui Vasile Pârvan este prezentată de Torouțiu și datorită numărului mare de scrisori primite de N. Iorga. Referitor la scrisorile lui V. Pârvan, Torouțiu avea să confirme că „sunt simbolice pentru anii de orientări și frământări, 1906-1912”⁶.

La finalul acestor **XII volume**, Ilie To-rouțiu avea să mărturisească efortul dep-us pentru editarea acestor scrisori: „În retrospectiva celor aproape cincisprezece ani măcinați cu îndărătnică trudă dea-

¹ *Ibidem*, pag. XIV-XXIV.

² *Ibidem*, pag. 26

³ *Ibidem*, pag. 433

⁴ *Op. cit.*, Vol. XII, pag. IX

⁵ *Ibidem*, pag. 398

⁶ *Ibidem*, pag. XXII

supra hârtiilor vechi, care au cerut să fie deslușite și apoi înmulțite prin meșteșugul tiparului, ca să nu se piardă istoria țării, și la trecerea sub ochi a celor 7.250 de pagini (6.000 de pagini de scrisori și 1.250 de introducere, note și indici), gândul nostru se înalță cu rugă de mulțămire spre Cel Atotputernic și Prea Îndurător, Care ne-a dăruit anii, sănătatea fizică și morală, ca să putem duce la bun sfârșit această lucrare; apoi se îndreaptă gândul cu recunoștință către *Academia Română*, care ne-a dat învoirea să cercetăm și să publicăm ce am crezut că-i necesar din secția de autografe; către toți care ne-au încredințat arhive particulare și către prietenii care ne-au ajutat cu facerea corecturilor, cu arătarea unor greșeli, precum și către criticii malițioși, de la care am reținut îndreptările și am lăsat în sarcina lor răutățile¹.

În final apare un mesaj filosofic cu accente istorice și patriotice pe care bucovineanul Ilie E. Torouțiu le transmite cititorilor: „Cu iubire pentru **Neamul** nostru și pentru **Patria** pământurilor noastre, care au fost din moși-strămoși și fără ură față de alte neamuri și față de alte credințe, am lăsat să intre în această colecție oricine a avut ceva de spus, de interes istoric. Unele scrisori aduc lumină, altele pot supăra grupuri ideologice sau etnice. Pe istoriograf nu-l ține pe loc bucuria unuia și nu se împiedică de întristarea altuia².”

Volumul al XIII-lea din colecția de „Studii și Documente Literare” pune la îndemâna cercetătorilor cuprinsul sinoptic, în ordine alfabetică și cronologică, al tuturor autorilor întâlniți cu scrisorile lor în această serie.

După cuprinsul sinoptic urmează indicele general pentru volumele I-XII, așa încât cercetătorii să fie în măsură a se ori-

enta cât mai ușor și cât mai repede cu ajutorul unui singur volum. Acest cuvânt de încheiere a fost scris de I.E. Torouțiu la 28 septembrie 1945³.

Ca urmare a primelor volume din colecție, la 7 aprilie 1934, I. E. Torouțiu este ales membru activ al *Societății Scriitorilor din România* și va fi premiat în același an cu premiul pentru critică „Ștefan I. Costacopol”, în valoare de 6.000 de lei. Mulțumind pentru acest premiu, el propune înființarea unui nou premiu literar, care să fie acordat pentru o lucrare apărută în 1934, care să reflecte specificul național, donația lui fiind în valoare de 12.000 de lei⁴.

Perpessicius, după apariția primului volum, remarca faptul că „volumul întrunește toate condițiile unei lucrări moderne, mai exact occidentale. Profunzimea de note explicative și indice sistematic, ușor maniabil, completează meritele acestei lucrări și-i dau toate atributele unui veritabil instrument de cultură⁵.”

Și Camil Petrescu a fost impresionat de primele trei volume, care în anul 1933, erau deja publicate: „El considera că această operă înseamnă o mare bucurie, că documentele prezentate, completate cu un imens volum de note, sunt caracteristice pentru o mentalitate, aceea de cărturar român, și regretă că Torouțiu nu a lucrat în mediul universitar⁶”

Faptul că G. Călinescu îl ignoră total în *Istoria Literaturii Române de la origini până în prezent* are două explicații:

Torouțiu, avea să consemneze T. Dracea, folosind un material documentar prețios prin bogăția și autenticitatea lui, mânuit cu răbdare și disciplină, răstoarnă rând pe rând inexactitățile și exagerările operei lui Călinescu, cu liniștea chirurgului care vrea cu orice preț să vindece pe de-a

³ *Op. cit.*, Vol. XIII, pag. 7.

⁴ *Oltea Preluca*, *Op. cit.*, pag. 20.

⁵ *Ibidem*, pag. 14.

⁶ *Ibidem*, pag. 19.

¹ *Ibidem*, pag. X

² *Ibidem*, pag. XI.

Fig. 3 Locuința familiei Ilie Torouțiu de pe str. Argentinei nr. 39

întregul rana de puroi. El a urmărit, mai presus de orice, restabilirea adevărului¹.

Criticul literar Petru Iroaie (1907-1984), bucovinean și el, face următoarea dezvăluire: „...cazuri de falsificare a adevărului istoric, de plagiat grosolan. Călinescu plagiază curent, împăunându-se cu osteneala și înțelepciune străină”².

În anul 1936, Torouțiu publică *Pagini de istorie și critică literară*. În acest volum, el înfățișează două categorii de cercetători: cei aplecați asupra studiului minuțios, care-și verifică repetat orice informație, și cei care utilizează osteneala altor cercetători, fără ca să citeze, care mistifică sau plagiază în modul cel mai evident³.

Așa se poate explica faptul că G. Călinescu îl ignoră total pe Torouțiu din lucrarea lui de *Istorie a Literaturii Române*.

Activitatea rodnică și eficientă a modestului profesor bucovinean I.E. Torouțiu a fost recunoscută și prețuită de opinia publică, iar *Academia Română* l-a ales, în 26 mai 1936, membru corespondent⁴.

În data de 12 ianuarie 1940, Torouțiu prezintă, în cadrul *Academiei Române*, o comunicare legată de aniversarea a 100 de ani de la nașterea lui Theodor Șerbănescu.

Tot legat de *Academia Română*, merită a fi semnalată donația de zece milioane de lei ca prim ajutor pentru subvenționarea publicării *Catalogului periodicelor românești* oferite de Torouțiu⁵.

În data de 21 martie 1946, acesta donează *Academiei Române* 50 de dosare originale de la curțile marțiale austro-ungare, dosare ale unor învinuți de manifestări de simpatie pentru Regatul României⁶.

Din nefericire, nori negri au întunecat cerul din privirile românilor. Adusă din răsărit, cu ciubote de bolșevic, ideologia comunistă va răsturna scara de valori a societății românești⁷.

În urma unui decret-lege din 1945 privind epurarea, Ilie Torouțiu n-a mai avut dreptul să publice lucrări și studii, iar în toamna anului 1948 a fost exclus abuziv din *Academia Română*. Încă din anul 1946, colecționarul și editorul E. Torouțiu, a decis să doneze întreaga sa arhivă și bibliotecă *Academiei Române*. Cu ajutorul lui Ciprian Rațiu, o rudă a soției, soții Torouțiu au realizat un inventar al manuscriselor. Lucrarea a fost dactilografiată în două exemplare și soții Torouțiu au lăsat prin testament ca după moarte Ciprian Rațiu să depună întreaga arhivă și cărți la *Biblioteca Academiei Române*.

⁴ ȚUGUI, Pavel. Op. cit., pag. 1.

⁵ RUSU, Dorina N. *Istoria Academiei Române în date*. București: Editura Academiei Române, 1997, p. 314.

⁶ *Ibidem*, pag. 314.

⁷ PRELUCA, Oltea. Op. cit., p. 30.

¹ *Op. cit.*, pag. 27.

² *Ibidem*, pag. 21.

³ *Ibidem*, pag. 21.

În acei ani, unul din directorii Bibliotecii Academiei Române era și Ion Crișan, fost șofer al Anei Pauker, instalat de rusofilul Mihai Roller¹.

I.E. Torouțiu este cel care întronează statornic obiceiul ca tot ce se editează să fie ulterior depus la Academie.

Distinsul critic literar **Nicolae Georgescu** avea să scotă în evidență ultimele zile din viața soților Torouțiu: „Intransigentul I.E. Torouțiu a avut o soartă tristă, după ce a dăruit culturii române atât de mult, a dorit, la un moment dat, să oprească darul, să-l ascundă pentru vremuri mai bune: nu avea încredere în cei care-l primesc, îi era teamă să nu otrăvească acest dar”².

Nicolae Georgescu a luat legătura cu un cercetător de la Muzeul Literaturii Române, Lucian Chișu, de la care a obținut următoarele informații: „I.E. Torouțiu a avut o moarte groaznică, s-a sinucis, împreună cu soția sa, în 1953, în urma unei percheziții efectuate de Securitate. Își zidise complet o odaie a casei (stătea pe strada Argentina, nr. 39), punând înăuntru arhiva personală, când Securitatea a venit, a dărâmat zidul, a recuperat hârtiile, lăsând în urmă pe cei doi soți în pragul disperării”³.

Cercetările lui N. Georgescu au continuat prin consultarea cercetătorului Lucian Chișu, care îi pune la dispoziție patru scrisori ale lui Torouțiu adresate lui Perpessicius din timpul războiului. În scrisoarea din 22 oct 1947, Torouțiu scria: „Trec la cealaltă lucrare; volumele 14-25 din „Studii și documente literare”, dintre care 4 cuprind arhiva inedită a lui T. Maiorescu, 4 volume din arhiva lui Sextil Pușcariu, 2 volume despre vechi și noi junimiști, 2 volume diverse. Volumul 26 cuprinde un indice

general pentru volumele 14-25 și un sumar sinoptic... În mai puțin de un an, voi fi predat circulației colecția întregă de 26 de volume. Iată, așadar, ce zidiseră în casa lor soții Torouțiu: arhiva lui Maiorescu și Pușcariu”⁴.

Tot N. Georgescu se întreabă, pe bună dreptate: „Unde se află acum toate aceste arhive luate în 1953 de către Securitate din casa familiei Torouțiu?”⁵

În anul 1988, se pare că se percepea un oarecare dezgheț în atitudinea față de bucovineanul Torouțiu. Sub egida Inspectoratului Școlar din Suceava, a fost organizată o sesiune de referate și comunicări științifice în zilele de 10-11 iunie 1988, consacrate aniversării centenarului celor doi bucovineni pasionați de cultura română, Leca Morariu și Ilie E. Torouțiu.

La **Solca**, la Liceul „Tomșa Vodă”, acasă la Torouțiu, au prezentat comunicări mai mulți profesori și muzeografi⁶.

În data de 3 iulie 1990 Adunarea generală a *Academiei Române* hotărăște repunerea în drepturi a unor membri titulari, corespondenți și de onoare, cărora li s-a retras această calificare în august 1948. Printre cei reabilitați se află și: criticul, istoricul literar, folcloristul și traducătorul Ilie E. Torouțiu (1888-1953), membru corespondent din 26 mai 1936⁷.

„Nu se vor găsi cuvinte de aducere aminte, multă vreme, pentru un om care n-a avut altă vină decât aceea de a fi crezut cu putere în geniul poporului său și în înțelepciunea țaranului bucovinean, înțelepciune ce i-a curs, ca o sevă, prin vene”, avea să scrie Oltea Preluca în frumosul articol dedicat lui Torouțiu.

¹ *Ibidem*, pag. 30.

² GEORGESCU, Nicolae. Cu Veronica prin infern. Iași : Editura Princeps Edit, 2008, pag. 118.

³ *Ibidem*, pag. 119.

⁴ *Ibidem*, pag. 121.

⁵ *Ibidem*, pag. 121.

⁶ *Ibidem*, pag. 37.

⁷ Dorina Rusu, Op. cit., pag. 478.